

KUR'AN'DA SALÂT KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

THE SEMANTIC ANALYSIS OF THE NOTION OF THE “PRAYER” (SALÂT) IN THE QUR'AN

Prof.Dr. Mehmet SOYSALDI

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
msoysaldi@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada salât kavramının semantik tahlili yapılmaya çalışılmıştır. Girişte salât kelimesinin lügat anlamları üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada önce salât kavramının, Kur'an öncesi (cahiliye döneminde) hem müşrik Arap toplumunda hem de ilâhî dinlerden, Yahudilik ve Hıristiyanlık'taki durumu araştırılmış daha sonra da kavramın Kur'an'daki anlamları incelenmiştir. Kavramın semantik tahlili yapılmak suretiyle namaz ibadetinin tarihçesi ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kavramlar: Salât, semantik, analiz, kavram.

Abstract

In this study, we tried to analysis the notion of the semantics of the word “salât.” In the introduction part we emphasized the dictionary meaning of the word “salât.” In this study, we searched thoroughly the notion of the “salât” before the revealing of the Quran both in non-moslem Arabic society and divine religions such as jewish, christianitiy and later we studied its meaning in the Quran. By analysing the semantic meaning of it, we tried to expose the short history of it in prayer.

Keywords: salât, semantic, analysis, notion.

Giriş

Kur'an'daki kavramların daha iyi anlaşılabilmesi, Kur'an sistemindeki kavramlar ağına hakkıyla vakıf olmaya ve bu kavramları Kur'an konteksi içerisinde değerlendirmeye bağlıdır. Kur'an'daki kavramları açıklarken, kelimelerin manalarının zaman içinde gösterdiği değişiklikleri göz önünde bulundurmanız gerekir.

Kelimelerin zaman içerisindeki mana değişiklikleri semantik ilminin konusudur. Semantik, Yunanca, semantikos'tan türeyen ve manalı, manidar, gizli anlamına gelen bir kelimedir. Bunun fiil kökü Yunanca "semainein" olup, "göstermek, mana vermek, kastetmek" anlamına gelmektedir.¹ Semantik Türkçe'de, "mana ilmi, sözlerin manası ilmi ve anlam bilimi"² olarak kullanılmaktadır. Kısaca semantik, bir dilin anahtar terimleri üzerindeki analitik çalışmadır.³ Yani kelimelerin tarihî seyir içinde kazandığı manalar bakımından yapılan bir incelemedir. Biz de burada semantik ilminin verilerinden istifade ederek, Kur'an-ı Kerim'de *salât* kavramının semantik tahlilini yapmaya çalışacağız.

1. Salât Kavramının Lügat Yönünden Analizi

Salât kelimesi hakkında lügat kitaplarında kelimenin aslı ile ilgili birçok görüş ileri sürülmüştür. Büyük müfessir Râzî bu temel görüşlerden dört tanesini şöyle zikretmektedir:⁴

1- Salât, dua ve istiğfar anlamına gelmektedir. "صَلَّى عَلَى فُلَانٍ" "filana dua etti, ona istiğfar etti" demektir. Salât kelimesi müfret olup, mastar yerine geçen bir isimdir. Çoğulu ise "salâvat" şeklindedir.⁵

Salât'ın "dua" manasıyla ilgili olarak el-A'şa şöyle demiştir:

وقابلها الريح في دنها وصلَّى على دنها وارتم

"Rüzgâr sevgilinin küpünü devirmek istedi de, adam onun küpü için dua etti ve tekbir getirdi." Yine başka bir beyitte ise şöyle demiştir:

عليك مثل الذي صلَّيت فاغتمضي نوما فإنَّ لجنب المرء مضطجعا

"Sana düşen, önceden olduğu gibi dua edip uykuya yatmandır. Çünkü kişinin yanında yatılıp sığılacak bir yer vardır."⁶

Nitekim bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

1 Korzybski, Alfred, Science and Sanity, America 1958, s.19.

2 Türkçe Sözlük, T.D.K, Ankara 1983, II, 1033.

3 Izutsu, Toshihiko, God and Man in the Koran, Tokyo 1964, s.11; Semantik hakkında daha fazla bilgi için bkz, Ulman, Stephan, Semantics, Oxford, New York 1979, s.6; Palmer, F.Robert, Semantics, Cambridge University Press, Londra 1976, s.35-41; Aksan, Doğan, Anlambilimi ve Türk Anlambilimi, Ankara 1978, s.118-121; Soysaldı, Mehmet, Kur'an Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar, İzmir, 1997, s.5-16.

4 Râzî, Fahrüddin Muhammed b.Ömer, et-Tefsîru'l-Kebir (Mefâtihu'l-Gayb), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran, trs, II,29.

5 Bkz., Cevherî, İsmail b.Hammad, es-Sıhah Tâcu'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye, Dâru'l-İlm, Beyrut,1979, IV,2402; İbn Fâris, Mu'cemu Makâyisi'l-Luga, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire, 1266, III,300,301; Fîruzâbâdî, Meccû'd-Din Muhammed b.Yakub, el-Kâmusu'l-Muhîd, Beyrut, 1987, s.1681.

6 İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, Beyrut, trs, II, 469.

“فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ” “Eğer oruçlu ise onlara hayır ve bereketle dua etsin.”⁷

“Salât” Allah tarafından olursa “rahmet” manasındadır. Adiy b.er-Rukaa bir beytinde salâtı bu manada kullanmıştır:

صَلَّى إِلَٰهَ عَلَىٰ أَمْرٍ وَدَعْتَهُ وَأَتَمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْهِ وَزَادَهَا

“İlâh, uğurladığım kimseye rahmet etti ve onun üzerine nimetini tamamladı ve artırdı.”

Salât, melekler tarafından yapılırsa dua ve istiğfar manasına gelmektedir. Zira Yüce Allah, *إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ* “Allah ve melekleri, Peygamber’e, salât etmektedir...” (Ahzab, 33/56) diye buyurmuştur.

Salât, kuş ve güvercinler tarafından yapılırsa tesbih manasına gelmektedir.⁸

2- Harzencî, “salât” kelimesinin iştikakının, “cehennem” manasına gelen “sıliyyün” kelimesinden olduğunu söylemiştir. Bu kelime de, Araplar’ın, eğik olan değneği ateşe tutup doğrulttuğu zaman “صَلَّيْتُ الْعُودَ بِالنَّارِ”, “değneği ateşe tutup, doğrulttum” demelerinden alınmıştır.⁹ Buna göre, namaz kılan kimse, sanki ağacı ateşe tutup düzeldenin yaptığı gibi, zâhirini ve bâtınını (içini ve dışını) düzeltmeye gayret etmektedir.

3- “Salât” lafzı, devam etmekten ibarettir. Bu, Cenab-ı Hakk’ın *تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً* “O gün yüzler, kızgın bir ateşe girecektir.” (Gâşiyeh, 88/4) ve *سَيَصَلَّى نَارًا دَاتَ لَهَبٍ* “Alevli ateşe girecek” (Leheb, 111/3) âyetlerindeki “salâ” fiilinden alınmıştır. Yarışta ikinci gelen ata da “musallî” denilir.

4- Keşşaf sahibi Zemahşerî; “Salât” “salla” fiilinden, fa’letün vezninde bir mastardır. Nitekim “zekât” da “zekkâ” fiilinden bu vezinde mastardır. Salât kelimesinin “salavâtün” şeklinde “vav” harfi ile yazılması ise fehamet (azamet) manası taşıması içindir. “Sallâ” fiilinin aslı manası, “uyukları hareket ettirmek”tir. Namaz kılan kimse de, rükû ve secde yaparken böyle yapmaktadır. Dua eden kimseye de “musallî” denilmiştir. Çünkü “onun duadaki huşû halî, namaz kılanın rükû’ ve secdedeki haline benzer”, demiştir.¹⁰

Fahrüddin-i Râzî, Zemahşerî’nin salât lafzı için ileri sürdüğü bu iştikaka karşı çıkararak şöyle demiştir: “Keşşaf sahibinin, “salât” lafzı için ileri sürdüğü bu iştikak, Kur’an’ın hüccet olması hususunda büyük bir tenkide yol açar. Çünkü “salât” kelimesi, insanların dilinde çok kullanılan lafızlardan biridir. Onun, “uyukları hareket ettirmek” manasından iştikak ettiği iddiası, rivayet ehli (dilciler) arasında pek bilinmeyen bir açıklama tarzıdır. Eğer, salât kelimesinin manasının aslında Zemahşerî’nin zikrettiği gibi olup, sonra bu mananın, ancak birkaç kişi tarafından bilinebilecek kadar gizli ve silik kaldığının söylenmesini caiz görürsek, bu durum diğer lafızlar için de söz konusu olur. O takdirde, bu lafızların Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında başka manalar için ortaya konulmuş olduğu ve o lafızlarla Allah’ın muradının kastedildiği, fakat bu manaların, salât lafzında olduğu gibi, zamanımızda gizli kalıp silik bir hale gelmiş olabileceği ihtimalleri ortaya çıkar ki, bu durumda, aynı lafızlarda ifade edilen Allah’ın muradının, şu anda anladığımız

7 Müslim, Nikâh, 106; Tirmizî, Savm, 63.

8 Râğib el-İsfehânî, Ebu’l-Kasım Hüseyin b.Muhammed, el-Müfredat fî Garîbi’l-Kur’an, Matbaatü’l-Fenniyye, Mısır, 1970, s.421.

9 İbn Fâris, age., III, 300.

10 Zemahşerî, Ebu’l-Kasım Cârullah Mahmud b.Ömer, el-Keşşaf an Hakâiki’t-Tenzil, Dâru’l-Ma’rife, Beyrût, trs, I, 131, 132.

manalar olduğunu söylememiz mümkün olmaz. Müslümanlar'ın icmâ ile bu anlayış tarzı bâtil sayılmıştır. Böylece Keşşaf sahibinin söylediği bu iştikakın (türetişin) merdud ve bâtil olduğu anlaşılır.”¹¹

Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi salât kelimesi Arap dilinde “dua, hamd, istiğfar” gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu kelimenin hangi kökten türetildiği hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bu kelimenin iştikakı ile ilgili yukarıda zikrettiğimiz görüşlerden en doğrusu ikinci görüştür.

Salât, ıstihali olarak, “içinde rükû”, sücûd, kıyam, kıraat gibi özel fiillerin bulunduğu bir ibadet” şeklinde tanımlanmaktadır.¹² Buna, Rasulullah'ın uyguladığı şekliyle, Farsça'dan dilimize geçme bir kelime olarak “namaz” diyoruz.¹³

2. Salât Kavramının Kur'an Öncesi (Cahiliye Döneminde) Kullanımı

2.1. Hanifler'de Salât

Kaynaklarda yer alan bazı haberlerden, cahiliye döneminde Haniflik'e mensup bazı kimselerin namaz kıldıklarını öğrenmekteyiz. İbn Habîb ve Müslim'in kaydettiklerine göre, Ebû Zer ile Kus b. Sâide cahiliye döneminde namaz kılan kişiler arasında yer almaktaydı.¹⁴

Kur'an-ı Kerim'in çeşitli âyetlerinde Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in namaz kıldıkları ve kendilerine tâbi olan kimselere namaz kılmayı emrettikleri bildirilmektedir.¹⁵

Yine Kur'an-ı Kerim, Hz. İbrahim'in,

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ “Rabb'im, beni ve zürriyetimden bir kısmını namazı kılan yap; Rabbimiz, duamı kabul buyur!” (İbrahim, 14/40) diye dua ettiğini haber vermektedir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan,

وَأَذِّنَا لِلْإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Bir zamanlar İbrahim'e Beyt'in (Kâbe) yerini açıklamış (ve ona şöyle emretmiş)tik: ‘Bana hiçbir şeyi ortak koşma ve tavaf edenler, ayakta duranlar, rükû ve secde edenler için evimi temizle.’” (Hac, 22/26) âyeti, Hz. İbrahim'in namazının, kıyam, rükû' ve secde rükünlerine haiz olduğuna işaret etmektedir.

Hz. İbrahim'in dininde namaz ibadetinin mevcut olduğunu sözlü Yahudi rivayetlerinden de anlamaktayız. Talmud'da, Hz. İbrahim'in sabahları erken kalktığı, şafak vaktinde Allah'a ibadet ettiği, Yahudiler'in “Şaharit” ibadetinin Hz. İbrahim'den kaldığı kaydedilmiştir.¹⁶

İslamî kaynaklarda yer alan bazı rivayetler de bu konuya ışık tutmaktadır. Ezrakî'nin kaydettiği bir rivayete göre Hz. İbrahim, Makam-ı İbrahim'i kible edinmiş, kapı yönünden oraya doğru namaz kılmıştır. Hz. İsmail de aynı uygulamayı devam ettir-

11 Râzî, age., I, 252.

12 Râğıb, el-İsfehânî, age., s.421.

13 Türkçe Sözlük, II,870.

14 İbn Habîb, Ebu Câ'fer Muhammed, Kitabu'l-Muhabber, Beyrut, trs, s.171-172; Müslim, IV, 1920.

15 Bkz., Bakara, 2/125; İbrahim, 14/37; Meryem, 19/54-55.

16 Kuzgun, Şaban, Hz. İbrahim ve Haniflik, Ankara, 1985, s.176-177.

miştir.¹⁷ Yine Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, dört bir yandan gelen müminlerle birlikte, Zilhicce'nin sekizinci günü (Tervive Günü) Mina'ya gelerek, cemaat halinde öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmışlardır. Geceyi orada geçirdikten sonra, sabah namazını kılıp erkenden Arafat'a çıkmışlar, orada öğle ve ikindiye cemederek kılmışlar, güneşin batmasından sonra Müzdelife'ye gelmişler, orada da akşam ve yatsı namazını cemederek kılmışlar ve geceyi aynı yerde geçirmişlerdir. Yine Müzdelife'de sabah namazını kıldıktan sonra, cemreyi taşlamışlardır. Kaydedildiğine göre Hz. İbrahim'e bu uygulamayı Cebrail (a.s) öğretmiştir.¹⁸

Daha sonra Allah, Hz. Peygamber'e, Hz. İbrahim'in bu uygulamasına uymasını şöyle emretmiştir: “*Sonra da sana: "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi" diye vahyettik.*” (Nahl, 16/123) Hz. Peygamber'in dedesi Abdulmuttalib'in, Kâbe'nin Hz. İbrahim tarafından kible olarak tesis edildiğini bildiği¹⁹, Zeyd b. Amr'ın da cahiliye döneminde kibleye yönelip, “İlâhım, İbrahim'in ilâhıdır, dinim de İbrahim'in dinidir” diyerek secdeye kapandığı kaydedilmektedir.²⁰ Bu ve benzeri haberler, namazla ilgili bazı unsurların, Hz. İbrahim devrinden cahiliye devrine intikal ettiğini göstermektedir.²¹

2.2. Müşrik Araplar'da Salât

I. Goldziher, namaz ibadetinin cahiliye devrinde mevcut olmadığını, “salât” teriminin Hıristiyanlık'tan alınma Arapça olmayan bir kelime oluşunun buna delil teşkil ettiğini iddia etmiştir.²²

Cahiliye döneminde namaz ibadetinin olmayışı, eğer bu tespit doğru kabul edilirse, Hz. İbrahim'in Dini'nde mevcut olan namaz ibadetinin, zamanla cahiliye Araplar'ı tarafından terk edilip, unutulmuş olmasından dolayıdır. Nitekim Cahiliye Arapları'nın Hz. İbrahim'in Dini'nde mevcut olan birçok hususu unuttukları bilinen bir gerçektir. Mamafih Ebu Zer ve Kus b. Saide'nin, cahiliye döneminde namaz kıldıklarını daha önce kaydetmiştik.²³ Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de yer alan;

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مَكَاءَ وَتَصَدِيَةٌ قُدُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

“*Onların Beyt(ullah) yanındaki namazları da, ılık çalmadan ve el çırpılmaktan başka bir şey değildi...*” (Enfâl, 8/35) âyeti cahiliye döneminde müşrik Araplar'ın namaza yabancı olmadıklarını göstermektedir. Gerçekten de bu dönemde müşrikler, erkek-kadın, açık saçık el ele tutuşur, Kâbe'nin etrafında dolaşırlar ve ılık çalıp el çırpırlardı. Ayrıca çeşitli çalgılar çalar, oynar, hora teper ve yaptıklarını alkışlardı. Hz. Peygamber, Kâbe'ye gelip namaz kılmak ya da Kur'an okumak

17 Ezzakî, Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdillâh, Ahbâru Mekke ve Mâ Câne fihâ mine'l-Asâr, (Thk. Rüşdi es-Salih Melhas Mekke, 1399; Kâbe ve Mekke Tarihi, (Trc. Y. Vehbi Yavuz), İst, 1974, II, 30.

18 İbn İshak, Muhammed, es-Sîretü'n-Nebeviyye, (Thk. Muhammed Hamidullah), Konya, 1401, s.79-80; Taberî, Tarihu'l-Ümem ve'l-Muluk, I, 262.

19 Wensinck, A.J., “Kible Maddesi”, İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. Yay., VI, 667.

20 İbn Habîb, age., s.171; Aynî, Bedrüdî Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetü'l-Kârî li Şerhi Sahihi Buhârî, Beyrut, trs, XVI, 285.

21 Ateş, A. Osman, Sünnetin Kabul ve Reddettiği Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri, (Basılmamış doktora tezi), İzmir, 1989, s.19-32.

22 Hatiboğlu, M. Said, Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine (Tebliğ), Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu, İzmir, 1985, s.81-94.

23 İbn Habîb, age., s.171-172; Müslim, IV, 1920.

istediği zaman, çoğu kez böyle âyinler yapmakta ileri giderler, kendileri de namaz kıyor ve dua ediyorlarmış gibi gösteri ve gürültü yaparlardı. Bunu da kendileri için bir ibadet sayarlardı.²⁴

Abdullah İbn Ömer'den gelen bir rivayete göre müşriklerde cahiliye döneminde İslam namazına benzer bir namaz biçimi vardı. Kâbe'yi tavaf ettiklerini ve el çırpıklarını söyleyen İbn Ömer, kendi eliyle, onların nasıl el çırpıklarını tarif ettikten sonra "...yanaklarını yere koyarlardı" ifadesini de kullanmıştır.²⁵

İbn Kesir'in rivayetine göre İbn Ömer, ıslık çalarak müşriklerin tavafta nasıl ıslık çaldıklarını, sonra da yanağını eğerek elleri ile onların nasıl el çırpıklarını anlatmış; başka bir rivayette de; "Kâbe'yi sola doğru tavaf ederler, yanaklarını yere koyup el çıkar, ıslık çalarlardı" demiştir.²⁶ Bu rivayete göre müşriklerin ibadeti, hareketleri ve secdesi olan bir namaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Izutsu ise "*God And Man in The Koran*" adlı eserinde şöyle demektedir: "Namaz, Hz. Muhammed'in, İslam'dan önceki günlerine kadar uzanır. Bütün sağlam hadisler, Hz. Muhammed'in, bazı dindar Mekkeliler'in yaptıkları gibi her yıl, birkaç gün, Mekke yakınında bulunan Nur dağındaki Hirâ mağarasına çekildiğini söyler... Hadiste bu uzlele "tehânnûs" adı verilir. Bu kelimenin etimolojisi karanlık olmakla beraber bir takım zühdi hareketler manasına geldiği muhakkaktır. Biz bunu, namazın İslam'dan önceki şekli kabul edebiliriz. Kur'an inmeye başlayınca namaz yahut ibadet, derhal İslam'ın temel taşlarından biri olmuş, dinî görevler arasında namaza son derece önemli bir yer verilmiş, yeni kurulmakta olan İslam toplumunun ayırıcı vasfı haline gelmiştir... Yalnız şurasına işaret edelim ki, namaz ibadeti-nin en önemli rüknü olan ve ibadet eden müminin, önündeki bir şeye alnını koymasını belirten sücûd (secde etmek), İslam'dan önceki Araplar arasında biliniyordu. Şâir en-Nâbiğa, bir kızın harikulâde güzelliğini şöyle anlatıyor:

أَوْ دُرَّةَ صَدْفِيَّةٍ عَوَاصِهَا نَهْجٌ مَتَى يَرَاهَا يَهْلُ وَيَسْجُدُ
لَوْ أَنَّهَا عَرَضَتْ لِأَشْمَطِ رَاهِبٍ عَبَدَ إِلَهَ صُرُورَةٍ مُتَعَبِّدٍ

"O bir sedef incisine benzer ki sevinçle onu çıkaran dalgiç, onu görür görmez tehليل ve secde eder. Şayet bu kız ak saçlı bir rahibe görünse, (ömrünü bekâr olarak ibadetle geçiren rahip kızın güzelliğine hayran kalarak Tanrı'ya veya kızın güzelliğine) ibadet eder, tapar."²⁷

"Kur'an'dan önceki literatürde kullanılan salât kelimesi, esas itibariyle birine iyilikler dilemek demektir. Fakat bu kelime, cahiliye devrinde Kur'an'ın namaz düşüncesine yakın bir anlamda da kullanılmıştır. Antera İran İmparatoru Enûşirvân'ı övmek için şöyle diyor:

وَتُصَلِّي نَحْوَهُ مِنْ كُلِّ فَجٍّ مُلُوكِ الْأَرْضِ لَهَا إِمَامٌ

O, yeryüzünde imam olduğu sürece, bütün yeryüzü kralları, dünyanın her yanından ona doğru namaz kıyarlar (yani ona doğru döner ona uyarlar).²⁸ Bu şiirde "imam" kelimesinin kullanılması ilginçtir. Kible, namazda durulacak yöndür. Aynı şair, kible kelimesini de yine bu imparator için kullanmıştır:

24 Yazır, Elmalılı, Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, trs, IV, 2400.

25 Vahidi, Esbâbu'n-Nüzul, s.176.

26 İbn Kesir, Tefsir, II, 308.

27 Nâbiğa ez-Zübyânî, Divan; s.40, beyt:2, s.71,beyt 6. Dâru Sâdır, (Tahkik ve Şerh, Kerem el-Bustânî), Beyrut.

28 Divan, s.164, beyt 16.

يَا قَيْلَةَ الْفَصَادِ يَا تَاجَ الْعُلَى

“Ey bütün insanların gözleri kendisine çevrilmiş kimse, ey yüksek tacı olan zat!”²⁹

Burada maddî olan salât, ruh bakımından İslam’ın salâtından başkadır ama şekli yapı aynıdır. Aradaki tek fark, kible’nin, Kâbe yerine İran İmparatoru oluşudur.”³⁰

Bütün bunlar, Kureyş’in İslam’dan önce salât adında bir ibadetlerinin bulunduğu ve bu ibadetlerinde Kâbe’ye doğru yöneldiklerini, fakat kıldıkları namazın bir hudû’ ve huşû namazı olmaktan çıkıp bir çeşit eğlence ve oyun haline geldiğini gösterir.

Cahiliye devri Arapları’nda namazın bilindiği, ölüye de namaz kıldıkları rivayet edilir. Ölünün kabri başında durur, onun iyiliklerini, güzel işlerini anar ve hüzün gösterirlerdi. Bu işe de “es-Salâh” (namaz) derlerdi. İslam bu namaza ve benzeri dinî geleneklere Da’vâ’l-Câhiliyyeh (câhiliye duası) demiştir.³¹ Bu namaz, İslam’daki cenaze namazından farklı da olsa yine namaz sayılır.

Yine cahiliye döneminde Ka’b b. Lüey’in Kureyşliler’i cuma günü toplayıp, içinde bir de hutbe kısmı bulunan haftalık bir ibadet yaparlardı. Bu güne cuma, maruzat (açıklama), Yevmü’l-Arûbe (Araplık Günü) denilmekteydi.³²

Netice olarak diyebiliriz ki, İslam’dan önce cahiliye döneminde Araplar’da namaz diye bir ibadet vardı. Ancak müşriklerin kıldığı namaz, ruhtan yoksun, huzur ve edepten uzak, düzensiz bir ibadet şekli idi ve onlar, bu ibadeti sırf Allah için değil, Allah ile beraber O’nun ortakları, kızları kabul ettikleri melekler için yaparlardı. İşte İslam’da ibadet sırf Allah’a yöneltilmiş ve tevhide aykırı olan her şey ibadetten uzaklaştırılmıştır.

2.3. Yahudilik’te Salât

Yahudilik’te, günde üç adet tayin edilmiş ibadet vakti vardır. Bunlar, sabah, öğleden sonra ve akşamdır. Sabah ibadeti şafağın sökmesinden, günün üçte bir vakti girinceye kadar; öğleden sonraki ibadet, güneşin batmasından biraz önceye kadar; akşam ibadeti, akşam karanlığının biraz öncesinden şafağın sökmesine kadar ezberden okunarak yapılır. Bu vakitler, Mâbed’de sunulan günlük takdimlerin saatleriyle de mutabıktır. Günlük ibadetin en mukaddesi sabah ibadetidir; ondan önce yemek yemeğe veya iş yapmaya izin verilmez.³³

Bâbil dönüşü, Tapınak’ın ikinci defa yapılmasından sonra sabah (Şaharit), öğle (Musaf), ikinci (Minha), akşam üstü (Ne’îlat Şerarim) ibadet edilmeye başlanılmıştır. Bu, daha sonraki sinagoglarda günlük ibadetin başlangıcı olmuştur. Sonraları Şaharit ve Minha devam etmiş, Musaf yalnız Sebt ve bayram günlerinde, Ne’îlat, yalnız Keffaret Bayramı’nda yapılmıştır. Maarib adı verilen ve akşam evde yapılan bir ibadet de bunlara eklenmiştir.³⁴ Talmud’da, “Şaharit”in Hz. İbra-

29 Divan, s.171, beyt 8.

30 İzutsu, age., s.148-150.

31 Kastallanî, İrşâdu’s-Sârî li şerhi Sahîhi’l-Buhârî, s.406.

32 Ateş, A.O, age., s.37-38.

33 Epstein, Isidore, Judaism, Penguin Books, London, 1960, s.161-162; Sarıkçıoğlu, Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İst, 1983, s.201.

34 Örs, Hayrullah, Musa ve Yahudilik, İst, 1966, s.399-400; Sarıkçıoğlu, age., s.201.

him'den, "Minha"nın Hz. İshak'tan, "Maarib"ın Hz. Ya'kûb'dan kaldığı zikredilmiştir.³⁵

İslam'da ise, günlük ibadet vakti beştir. Bunu azaltmaya veya çoğaltmaya kimse- nin yetkisi yoktur. İslam'da, sabah namazı güneş doğuncaya kadar kılınırken, Yahudiler'de, sabah ibadeti güneş doğunca başlamaktadır.³⁶

Bazı müsteşrikler, İslam'daki günlük namazların sayısının Hz. Peygamber'in sağ- lığında kesin olarak tespit edilmediğini, Mekke'de iken, yalnız sabah ve akşam namazı kılındığı halde, Medine devrinde, Yahudiler'i taklit maksadıyla, bunlara öğle namazının da ilave edildiğini söylemişlerdir. Namazların sayısının İran tesi- riyle, Hz. Peygamber'in vefatından sonra beşe çıkarıldığını iddia etmişlerdir.³⁷

Abdullah Derraz, bu iddiaların ilmî bir temele dayanmadığını belirtmektedir:

"Namazların sayısı hakkında, müracaat edebileceğimiz İslamî kaynakların hiçbi- rinde böyle bir gelişmeye dair herhangi bir malumat bulamadığımızı ifade edelim. Batılı müsteşriklerin, bu görüşü hangi eserden aldıklarını bildirmemeleri gerçekten esef vericidir. Zira elimizdeki bütün kaynaklar, Mekke'de farz kılınmasından itiba- ren, bu namazların günde beş kere kılındığını bildirmektedir. Ayrıca Hz. Peygam- ber gerekli açıklamalarla birlikte bu namazları böylece tespit etmiş, Kur'an-ı Ke- rim birçok yerlerde bunlardan kısaca bahsetmiştir (Rûm, 30/17-18; Tâhâ, 20/130; Hûd, 11/114; İsrâ, 17/78). Belki de İsrâ Sûresi'nde geçen "Dulûk" kelimesinin hatalı yorumundan dolayı bu müelliflerin zihninde böyle bir yanlış anlama yer etmiştir."³⁸

2.4. Hıristiyanlık'ta Salât

Ashab-ı Kehf'le ilgili olarak Kur'an'da geçen "Mescid" kelimesi ilk Hıristiyanlar'ın namaz kıldıklarını göstermektedir (Kehf, 18/21). Lût Gölü'nde bulunan ve Esseniler'e ait olan bazı vesikalarda "Mescid" kelimesi kullanılmaktadır. Bu vesika- larda "Bizim ibadet ettiğimiz yer, Tanrı için başımızı koyduğumuz yerdir" denilmektedir.³⁹ Nabatî ve Süryanî dillerinde, tapınılan ve kutsal varlıklar önünde diz çökülen yer anlamında "Masgeda" kelimesi kullanılmıştır.⁴⁰ Ayrıca, Doğu Hıristi- yanları, kendi ibadetlerine "Salât" adını vermekteydiler. Bundan hareketle bazı müsteşrikler, İslam'daki namazın Doğu Hıristiyanları'ndan esinlenerek tanzim edildiğini ileri sürmüşlerdir.⁴¹

A.J. Wensinck ise, namazla Yahudi ve Hıristiyanlar'ın dinî âyinleri arasında ben- zerlik kurmakta ve Aramice'de "Selota" kelimesinin "katlamak, bükmek" anla- mında olup, namaz gibi âyin şeklindeki dua manasına kullanıldığını söylemekte- dir.⁴² Bu durum, namaz ibadetinin Hıristiyanlar'a da emredildiğini ve Hz. Pey-

35 Kuzgun, age., s.177.

36 Cezerî, Abdurrahman, Kitabu'l-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, Kahire, trs, I, 179, 180.

37 Brockelmann, İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi, (Trc. Neşet Çağatay), Ankara, 1954, s.40; Buhl, "Muhammed Maddesi", İslam Ans., VIII, 462; Watt, Muhammad at Medina, Oxford, 1972, s.199.

38 Draz, Abdullah, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, (Trc. Salih Akdemir), Ankara, 1983, s.167.

39 Hamidullah, Muhammed, İslam Müessesesine Giriş, s.47.

40 Rodinson, Hz.Muhammed, s.143.

41 Rodinson, age., s.140.

42 Wensinck, "Salât Maddesi", İslam Ans., X, 112.

gamber'in çağında Doğu Hıristiyanları'nın tahrif edilmiş şekliyle de olsa, bunu devam ettirdiklerini göstermektedir. Nitekim Hıristiyanlar'ın ibadetinde de namazda olduğu gibi, kıyam, secde ve kâde durumları göze çarpmaktadır.⁴³ Süryanîler'in ise rükû' ve sücûdlu namazları olduğu nakledilmektedir.⁴⁴

Nitekim Kur'an'da Hz. İsa'nın dilinden;

“وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا” *“Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.”* (Meryem, 19/31) buyrulmaktadır. Bu âyette Hıristiyanlıkta salât delilen bir ibadetin olduğunu bize göstermektedir.⁴⁵

Netice olarak kısacası, Kur'an'dan önce gerek cahiliye dönemi Araplar'da, gerekse İslam öncesi ilâhî dinlerde namaz ibadeti vardı. Fakat her bir toplumda namaz vakitleri ve yapılış şekillerinde birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

3. Salât Kavramının Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımı

Kur'an-ı Kerim'de “Salât” lafzını incelediğimizde, 67 yerde müfret, 11 yerde hem müfret ve hem de zamire muzaf olarak ve 5 yerde de “Salâvat” şeklinde⁴⁶ çoğul olarak geçtiğini görmekteyiz.

Ayrıca 3 yerde mazi fiili olarak “salla” şeklinde,⁴⁷ 4 yerde muzârî fiil olarak “yusallî ve yusallûne” şeklinde,⁴⁸ 4 yerde emir olarak “صَلُّوا - صَلِّ” şeklinde,⁴⁹ bir yerde de “لَا تُصَلِّ” şeklinde, (Tevbe, 9/84) nehy-i hazır olarak geçtiğini müşahede etmekteyiz.

Kur'an baştan sona incelendiğinde salât kavramının farklı anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz. Biz burada bu anlamları âyetler ışığında açıklamak istiyoruz:

3.1. Rahmet ve kulun şanını yüceltmek:

Salât kelimesi eğer Allah için kullanılırsa “rahmet ve kulunun şanını yüceltmek” manasına gelmektedir. Nitekim salât kelimesinin Ahzab Sûresi'nin 56. âyetinde bu manada kullanıldığını görmekteyiz:⁵⁰ “إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ” *“Allah ve melekleri, Peygamber'e salât etmektedir...”* yani, Allah ve melekleri Peygamber'in şanını yüceltmektedirler. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre âyetin manası; “Şüphesiz ki Allah, Peygamber'e rahmet etmekte, melekleri ise ona dua ve istiğfarda bulunmaktadır”, şeklindedir.⁵¹

43 Wensinck, a.g.m., X,115.

44 Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman, Dinler Tarihi, s.165.

45 Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b.Ahmed el-Ensârî, el-Câmi Li Ahkâmî'l-Kur'an, Daru İhyai't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, 1985, XI, 103; Beydâvî, Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nâsıruddin, Envâr'ü't-Tenzîl ve Esrâr'ü't Te'vil, Hakikat Kitabevi, İst., 1991, III, 286; Zuhaylî, Vehbe, et-Tefsîr'ü'l-Münir, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1991, XVI, 83.

46 Bkz., Bakara, 2/157, 238; Tevbe, 9/99; Hac, 22/40; Mü'minün, 23/9.

47 Kıyâme, 75/31; A'lâ, 87/15; Alak, 96/10.

48 Nisa, 4/103; Al-i İmran, 3/39; Ahzab, 33/43, 56.

49 Nisa, 4/102; Tevbe, 9/103; Ahzab, 33/56; Kevser, 108/2.

50 Beydâvî, age., III, 589.

51 Taberî, Ebû Cafer Muhammed b.Cerir, Câmiu'l-Beyan an Te'vîli'l-Kur'an, Mısır, 1954, XXII, 43.

3.2. Bağışlamak:

Bakara Sûresi'nin 157. âyetinde ise “salâvat” kelimesi bağışlamak anlamında kullanılmıştır:

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

“İşte Rab'lerinden salâvat ve rahmet hep onlarıdır ve doğru yolu bulanlar da onlardır.”

Bu âyet-i kerime'de geçen “salâvat”ın manası “bağışlamalar” demektir. Zira Allah'ın kullarına salâti, kullarını bağışlaması, onların günahlarını affetmesi demektir.⁵²

3.3. Dua ve istiğfar etmek:

Eğer salât kelimesi peygamber ve melekler için kullanılırsa, “dua ve istiğfar etmek” manasına gelmektedir.⁵³

Nitekim Tevbe Sûresi'nin 99. âyetinde yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ

“Bedevî Araplar'dan kimi de var ki Allah'a ve ahiret gününe inanır, verdiğini Allah katında yakın dereceler kazanmağa ve Resul'ün dualarını almaya vesile sayar...”

Âyet-i kerimedeki “صَلَوَاتِ الرَّسُولِ”, “Peygamber'in ona duası ve istiğfarı” manasındadır. Nitekim İbn Abbas da âyetteki “صَلَوَاتِ الرَّسُولِ”den kastedilenin “Peygamber'in istiğfarı” olduğunu söylemektedir. Katade ise, “Peygamber'in duası” manasında olduğunu söylemiştir.⁵⁴

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Onların mallarından bir miktar sadaka al ki onunla onları temizleyesin, yüceltesin ve onlara salât et; çünkü senin salâtın, onları(n ızdıraplarını) yatıştırır. Allah işitendir, bilendir” (Tevbe, 9/103).

Yukarıdaki âyette “وَصَلِّ عَلَيْهِمْ”in (onlara salât et) manası; “günahlarının bağışlanması için onlara dua ve istiğfar et” anlamındadır. “إِنَّ صَلَاتَكَ”, “Muhakkak ki senin salâtın”; manası da “Şüphesiz ki senin duan ve istiğfarın onlar için rahmet, vakar ve kalplerinin mutmain olması için sekinedir” demektir.⁵⁵

Daha önce zikretmiş olduğumuz “اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ” Peygamber'e salât etmektedir...” âyetinde salât kelimesi, melekler için kullanıldığı; “melekler ona dua ve istiğfar etmektedirler” manasına geldiği ifade edilmiştir.⁵⁶

3.4. İbadet edilen yer, mabed:

وَلَوْلَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ لَهَدَمْتُ صَوَامِعَ وَبِيَعٍ وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدٍ يُدْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا

52 Taberî, age., II, 42; Beydâvî, age., I, 469.

53 Beydâvî, age., II, 449; Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst., 1989, VII, 196.

54 Taberî, age., XI, 5.

55 Taberî, age., XI, 16; Taberî, age., II, 451.

56 Bkz., Taberî, age., XXII, 43; Beydâvî, age., III, 589.

“...Eğer Allah'ın, bazı insanları diğer bazılarıyla (bertaraf etmesi) savması olmasaydı, içlerinde Allah'ın ismi çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılırdı...” (Hac, 22 /40).

İslam âlimleri, bu âyetteki “salâvat”tan kastedilen mana hakkında ihtilaf etmişlerdir. İbn Abbas, “Bu âyetteki “salâvat”tan kasıt, “el-Kenâsî” kiliseler”, demiştir. Dahhak ise “salâvat”tan kastedilen şeyin Yahudiler’in havraları olduğunu ve onların havrayı “salûtâ” olarak isimlendirdiklerini söylemiştir.⁵⁷ Katâde de “salâvat”tan kasıt Yahudiler’in havralarıdır” demiştir. Ebu'l-Aliye ise, “Bu âyetteki “salâvat”tan kasıt Sabiiler’in mescidleridir” demiştir. Mücâhid ise, “âyette geçen “salâvat”tan kasıt, Müslümanlar’ın ve ehl-i kitabın yollarda bulunan mescitleridir” demiştir. İbn Zeyd ise, “salâvat”tan kasıt, İslam ehlinin mescitleridir” demiştir.⁵⁸

3.5. İlahi dinlerde kılınması emredilen namaz ibadeti:

Salât kelimesi çoğunlukla Kur’an’da inananlara Yüce Allah’ın yapmalarını emrettiği “namaz ibadeti” anlamında kullanılmıştır. Namaz manasına gelen “salât” Kur’an-ı Kerim’de 80 âyetten fazla yerde geçmektedir. Salât lafzı, Kur’an-ı Kerim’de en fazla bu manada kullanılmıştır. Salât lafzının bu manadaki kullanılmış olduğu âyetlere birkaç örnek verelim:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَىٰ الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

“Namazı bitirdiğiniz zaman ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde (uzanarak) Allah’ı anın; güvene kavuştunuz mu namazı (tam) kılın. Çünkü namaz ibadeti, mü’minlere vakitli olarak farz kılınmıştır.” (Nisa, 4/103).

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

“Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle beraber eğilin.” (Bakara, 2/43)

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

“...insanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin...” (Bakara, 2/83)

يَا بَنِي آدَمَ اقْبِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

“Yavrurum, namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçir ve başına gelene sabret. Çünkü bunlar Allah’ın yapmanı emrettiği kesin işlerdendir.” (Lokman, 31/17)

Yukarıdaki âyetlerde de görüldüğü gibi Kur’an namaz üzerinde hassasiyetle durmuştur. Çünkü namaz ikame edildiğinde kişiyi her türlü kötülükten alıkoyup takva sahibi yapar. Muttaki olan kişi de cehennem ateşinden kurtulur.

Kur’an, namazı iman ve takva’nın bir gereği saymıştır:

“İşte o kitab; kendisinde hiç kuşku yoktur; takva sahipleri için yol göstericidir. Onlar ki gayba inanırlar, namazı kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah için harcarlar.” (Bakara, 2/2-3). Yüce Allah, namazı huşû ile ve sürekli olarak kılan müminleri övmüştür: “Namazlarını saygı ile kılan mü’minler başarıya erdiler” (Mü’minün, 23/1-2). “Ve namazlarını koruyan mü’minler başarıya erdiler” (Mü’minün, 23/9).

Kur’an, namazı kitab ve vakitli farz olarak nitelendirmiştir: “Namaz mü’minlere vakitli bir kitaptır (vakitli olarak kılınmaları yazılmıştır)” (Nisa, 4/103). Allah’ın

57 Beydâvî, age., III, 387.

58 Bkz., Taberî, age., XVII,176,177.

diğer emir ve nehiyelerinin yararlarını vurgulayan Kur'an, namazın da ahlâkî ve sosyal yararlarına işaret etmiştir: “*Ey inananlar! Sabırla ve namazla yardım dileyin. Kuşkusuz Allah, sabredenlerle beraberdir*” (Bakara, 2/53). “*O kitab’dan sana vahyedilene oku, namazı kıl. Doğrusu namaz, kötü ve iğrenç şeylerden vaz geçirir. Allah’ı anmak elbette en büyük (ibâdet)tir. Allah yaptıklarımızı bilir*” (Ankebût, 29/45).

Yüce Allah, Peygamber’ine, üzüntü ve tasalarını namazla tedavi etmesini emretmiştir: “*Andolsun, onların söylediklerine senin canının sıkıldığını biliyoruz. Sen Rabb’ini överek tesbih et ve secde edenlerden ol (namaz kıl) ve yakîn gelinceye (ölünceye) kadar Rabb’ine kulluk et*” (Hicr, 15/97–99).

Hiç kuşkusuz iman ve kalp huzuru ile kılınan namaz, insanı kötü düşüncelerden, korku ve ızdıraptan kurtarır. O insan dünya için üzülmaz, Allah’tan başka yarar ve zarar veren olmadığını unutmaz. Her şeyi Allah’tan bilir, yalan ve nifaktan utanır. Her an kendisini Allah’ın huzuruna durmağa hazırlar. Ankebût Sûresi’nin 45’inci âyetinde bildirildiği üzere kötülüklerden, çirkin işlerden kaçınır; Meâric Sûresi’nin 19-34’üncü âyetlerinde bildirildiği üzere sabırsızlıktan, huysuzluktan sakınır, yüksek ahlâk ile bezenir. İşte asıl namaz, sahibine bu yüksek ahlâk ve karakterleri kazandırır. Sahibine bu vasıfları kazandırmayan namaza gerçek namaz denmez. Nitekim Peygamber’in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Bir kişiyi, kıldığı namaz, kötü ve çirkin işlerden menetmezse, o kimsenin, o namazdan, Allah’tan uzaklaşmaktan başka bir yararı olmaz.”⁵⁹

Demek ki, salât kelimesi Kur’an-ı Kerim’de çok kullanılan lafızlardan biridir. Salât kelimesi diğer birçok kelime gibi Kur’an’da birden fazla anlamda kullanılmıştır. Kullanılmış olduğu manaları; “rahmet ve kulunun şanını yüceltmek, bağışlamak, dua ve istiğfar etmek, ibadet edilen yer, mabed, ilahi dinlerde kılınması emredilmiş olan namaz ibadeti” şeklinde tespit etmiş bulunmaktayız.

Bu manalardan en fazla kullanılanı sonuncu manadır. Bu da Kur’an’ın namaz ibadetine ne kadar önem verdiğini bize göstermektedir.

Sonuç

Lügatte “dua, hamd, istiğfar” gibi farklı anlamlara gelen “salât” lafzının hangi asıldan türediği hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir.

Allah’tan müminlere salât ve salâvatın “günahların affı ve cehennemden azad”, meleklerin salât’ının müminler için “istiğfar”, müminlerin Rasul için salâtının ise “dua” olduğu ifade olunmuştur.

Salât, ıstilahî olarak ise, “içinde rükû’, sücûd, kıyam gibi özel fiillerin bulunduğu bir ibadet” şeklinde tanımlanmaktadır. Buna Rasulullah’ın uyguladığı şekliyle, Farsça’dan dilimize geçme bir kelime olarak “namaz” diyoruz.

Salât’ta “secde, rükû’, kunut, kıraat, zikir, tesbih, hamd, tekbir, dua” gibi hemen hemen bütün ibadet biçimleri vardır; bu bakımdan Kur’an salât’ın üzerinde çok durmaktadır.

Namaz ibadeti her ne kadar şekilleri ve vakitleri farklı farklı olsa bile her şeriatte emredilen önemli bir ibadettir.

59 İbn Kesir, *Tefsir*, III, 415.

Namaz ibadeti, Kur'an öncesi (cahiliye döneminde) hem müşrik Arap toplumunda hem de ilâhî dinlerden, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da olan bir ibadetti. Fakat şekillerinde ve vakitlerinde birtakım farklılıklar bulunmaktaydı. İşte Kur'an-ı Kerim de namaz ibadetini müminlere emretmiştir. Diğer dinlerdekinden farklı olarak yepyeni bir düzenleme getirilerek namaz ibadeti müminlere günde beş vakit olarak farz kılınmıştır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Kur'an namaz üzerinde çok durmaktadır; çünkü namaz ikame edildiğinde kişiyi münker ve faşşâdan alıkoyup, takvaya götürür, bu da ateşten kurtulmadır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Ankara, 1978.
- Ateş, A.Osman, *Sünnetin Kabul ve Reddettiği Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, (Basılmamış doktora tezi), İzmir, 1989.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989.
- Aynî, Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud b.Ahmed, *Umdetü'l-Kârî li Şerhi Sahihi Buhârî*, Beyrut, trs.
- Beydâvî, Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nâsıruddin, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't Te'vil*, Hakikat Kitabevi, İst., 1991.
- Brockelmann, *İslam Milletleri ve Devletleri Tarihi*, (Trc. N.Çağatay), Ankara, 1954.
- Buhl, "*Muhammed Maddesi*", İslam Ans, M.E.B. Yay., İstanbul, 1993.
- Cevherî, İsmail b.Hammad, *es-Sihah Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, Dâru'l-ilm, Beyrût, 1979.
- Cezerî, Abdurrahman, *Kitabu'l-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a*, Kahire, trs.
- Draz, Abdullah, *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru*, (Trc. Salih Akdemir), Ankara, 1983.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, trs.
- Epstein, İsodore, *Judaism*, Penguin Books, London, 1960.
- Ezrakî, Ebu'l-Velid Muhammed b.Abdillah, *Ahbârü Mekke ve Mâ Cae fihâ mine'l-Asâr*, (Thk. Rüşdî es-Salih Melhas Mekke, 1399; *Kâbe ve Mekke Tarihi*, (Trc: Y.Vehbi Yavuz), İstanbul, 1974.
- Fîrûzâbâdî, Mecdü'd-Din Muhammed b.Yakub, *el-Kâmusu'l-Muhît*, Beyrût, 1987.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Müessesesine Giriş*, (Trc. İhsan Süreyya Sırma), İstanbul, 1984.
- Hatiboğlu, M.Said, *Batıdaki Hadis Çalışmaları Üzerine*, (Tebliğ), Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu, İzmir, 1985.
- İbn Fâris, *Mu'cemu Makâyisi'l-Luga*, Dâru ihyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire, 1266.
- İbn Habib, Ebu Câ'fer Muhammed, *Kitabu'l-Muhabber*, Beyrut, trs.

- İbn İshak, Muhammed, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (Thk. Muhammed Hamidullah), Konya, 1401.
- İbn Kesir, İmadüddin Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1984.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrût, trs.
- İzutsu, Toshihiko, *God and Man in the Koran*, Tokyo, 1964.
- Kastallanî, *İrşâdu's-Sârî li şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Kahire, 1326.
- Korzybski, Alfred, *Science and Sanity*, America, 1958.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b.Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi Li Ahkami'l-Kur'an*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, 1985.
- Kuzgun, Şaban, *Hz. İbrahim ve Haniflik*, Ankara, 1985.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Nâbiğa ez-Zübânî, *Divan*, Dâru Sâdır, (Tahkik ve Şerh: Kerem el-Bustânî), Beyrut, trs.
- Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, İstanbul, 1966.
- Palmer, F.Robert, *Semantics*, Cambridge University Press, Londra, 1976.
- Râğîb el-İsfehânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b.Muhammed, *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*, Matbaatü'l-Fenniyye, Mısır, 1970.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *et-Tefsîru'l-Kebîr* (Mefâtihu'l-Gayb), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Tahrân, trs.
- Rodinson, Maxime, *Hz. Muhammed*, (Trc. Atilla Tokatlı), İstanbul, 1968.
- Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, İstanbul, 1983.
- Soysaldı, Mehmet, *Kur'an Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yay., İzmir, 1997.
- Taberî, Ebû Câfer Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân*, Mısır, 1954.
- Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Muluk*, (Thk. M.Ebu'l-Fadl İbrahim), Beyrut, 1387.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b.İsa b.Sevre, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1988.
- *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983.
- Ulman, Stephan, *Semantics*, Oxford, New York 1979.
- Vâhidî, Ebu'l-Hüseyn Ali, *Esbâbu Nüzûli'l-Kur'ân*, (Thk. Seyyid Ahmed Sakar), Dâru'l-Kible, Mekke, 1984.
- Watt, *Muhammad at Medina*, Oxford, 1972.
- Wensinck, "Salât Maddesi", İslam Ans. M.E.B. Yay., İstanbul, 1993.
- Wensinck, A.J., "Kible Maddesi", İslam Ansiklopedisi, M.E.B. Yay., İstanbul, 1993.
- Zemaşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b.Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, trs.
- Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsîru'l-Münir*, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1991.